

СОЦІОЛОГІЧНІ ВИДАННЯ: РОЗДУМИ, РЕЦЕНЗІЇ

ОЛЬГА КУЦЕНКО,

доктор соціологічних наук, професор, Технічний університет Берліна (10587, Берлін, Marchstraße, 23), Київський національний університет імені Тараса Шевченка (01601, Київ, вул. Володимирська, 60)

OLGA KUTSENKO,

Doctor of Sciences in Sociology, Professor, Technical University of Berlin (23, Marchstraße, Berlin, 10587), Taras Shevchenko Kyiv National University (60, Volodymyrska St., Kyiv, 01601)

olga.kutsenko.ua28@gmail.com

http://orcid.org/0000-0001-9921-0654

Про розчаклування пізнавальних процесів у соціології

Шелухін, В. (2023). Точка розходження: соціологія та економіка у тіні своїх витоків.

Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 336 с. ISBN 978-617-520-465-8

Розглядувана монографія є оригінальним та унікальним за своєю теоретичною спрямованістю розчаклуванням довготривалих глибинних пізнавальних процесів, що відтворюють епістемологічні напруження в соціологічній науці та позначаються на результатах її конкурентних методологічних змагань з економікою в річищі соціально-поведінкових наук. Чому відновлення стійких констатацій кризи сучасної соціології, яке відбувається впродовж десятиліть і супроводжується не менш стійкими спробами оновлення соціологічного теоретизування, не досягають у соціології кульмінаційної точки прориву в пізнавальних можливостях? Навколо цього фундаментального й амбітного питання розгортаються авторські теоретичні пошуки, які результуються в оригінальних і добре обґрунтованих висновках, що суттєво змінюють усталені уявлення щодо історичних витоків соціологічної науки. Ці витоки романтичного забарвлення не стали суто даниною історії. З інтелектуальною елегантністю автор доводить структурну вбудованість їх у легітимні стандарти сучасного соціологічного теоретизування, що продукує постійне епістемологічне напруження між соціологічною уявою про соціологію як науку, що зростає з раціональних буревіїв Просвітництва, і романтичними коренями соціології, що міцно утримують її зв'язок з гуманітаристикою та мистецтвом.

Між тим, розв'язання фундаментального питання про витоки соціологічного пізнання в логіці монографії становило не самоціль, а гносеологічну рамку

Цитування: Куценко, О. (2023). Про розчаклування пізнавальних процесів у соціології. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, 2, 193–195.

і методологічне підґрунтя для майстерного «перезбирання» теоретичного доробку Дж. С. Коулмена — одного з найяскравіших і неоднозначних сучасних соціологів, який намагався посунути «економічний імперіалізм» у соціально-поведінкових науках через оновлення соціологічного теоретизування на засадах посилення «коефіцієнта раціональності» та винайдення механізмів мікро-макро переходів у становленні форм соціального життя. Попри широкий інтерес у західній соціології до пізнавальних можливостей теоретичного доробку Дж. С. Коулмена, його фактичного застосування в дослідженнях великого кола соціальних феноменів у сферах освіти, економіки, політики, у світовій соціології й досі точаться палкі дискусії щодо суперечливих засад концепції вченого. А у вітчизняній соціології напрацювання цього фундатора сучасної теорії раціонального вибору, аналітичної соціології та концепції мікро-макро переходів залишалися маловідомими. Безумовно наукову вагу має майстерна теоретична реконструкція у монографії епістемологічного виміру концепції мікро-макро переходів, виявлення її ключового епістемологічного напруження, окреслюваного через поняття онтологічного аргумента та умови сумісності. Неабияке значення для розвитку соціологічної теорії мають авторські висновки стосовно зумовленості скептичної рецепції концепції Дж. С. Коулмена її засадничим протиставленням соціологічній уяві як чинникові легітимації будь-якого нового знання в соціології, що є наслідком епістемологічної суперечності між вихідними засновками та припущеннями, з одного боку, і прийнятими принципами теоретизування в сучасній соціології — з іншого.

Монографія впроваджує у вітчизняну соціологію методологію теоретичного синтезу, а також важливий поняттєво-категоріальний апарат концепції мікро-макро переходів, що суттєво розширює можливості соціологічного аналізу сучасного суспільства та посилює евристичність соціологічного теоретизування.

Аби зрозуміти ті складності, на які наразилося прагнення Дж. С. Коулмена і його колег із Чиказького університету інтегрувати здобутки економічної теорії до соціології, автор занурюється в інтелектуальні контексти обох галузей знань — економіки та соціології — тривалого періоду їхньої власної історії. Це структурувало монографію навколо двох головних «сюжетних» ліній. По-перше, це відстеження зв'язку Просвітництва з економікою, а романтизму — із соціологією, що сформувало відмінні епістемологічні орієнтири наук і в подальшому зумовило труднощі стосовно конвергенції їх. А по-друге, це «лінія» виразної уваги до емпіричних успіхів теорії раціонального вибору, ілюстрування їх конкретними пізнавально-онтологічними кейсами та міжнародними дослідницькими практиками, що робить монографію цікавою як для теоретиків та істориків науки, так і для тих дослідників, що мають більш емпірично зорієнтовані зацікавлення. Авторським запрошенням до дискусії є висновки, зроблені, зокрема, в контексті обговорення внеску аналітичної соціології в сучасні соціально-поведінкові науки, який він контекстуалізує також у співвідношенні просвітницької та романтичної спадщини в суспільствознавстві.

Автор монографії не тільки витримує високу планку наукового теоретизування, а й вдало розкриває пізнавальні горизонти теорії в її практичному засто-

суванні в соціологічних дослідженнях непростих соціальних феноменів. Текст демонструє неабияку ерудицію, фахову компетентність, креативність, аналітичність і ґрунтовність. Вражають, зокрема, кількість і якість наукових джерел, що їх автор монографії вводить у поле вітчизняної науки, подані в додатках нові переклади — стаття Джорджа Стиглера «Економіка — імперська наука?», конче важлива для розуміння траєкторії привнесення економічних моделей у суміжні соціально-поведінкові науки, а також стаття Дж. С. Коулмена про внесок Нобелівського лавреата з економіки Г. Бекера у соціологію. Обидва переклади статей підготовлені у співпраці з випускницями факультету соціології Київського університету імені Тараса Шевченка Єлизаветою Соболевою, Анастасією Форостяною та Мариною Молчановою і становлять перші переклади текстів зазначених авторів українською мовою. Ці тексти мають додаткову цінність з навчального погляду з огляду на дефіцит ознайомчої україномовної літератури з теорії раціонального вибору.

На особливу увагу заслуговує викладена в останньому додатку авторська концепція принципів і стратегії критичного читання (до-)класичних текстів, виявлення імпліцитних вимірів їхнього змісту — те, що автор називає «критичною поетикою соціології». Привертає увагу і вишукана українська мова тексту, привабливий для читацького сприйняття стиль і логічна структура викладу матеріалу.

Презентована монографія задає високі стандарти соціологічного теоретизування, містить значну наукову новизну, яка розкриває нові горизонти розвитку соціологічної теорії й дослідження складних соціальних феноменів. Переконана, що ця книга буде цікавою і корисною не тільки для соціологів, а й для широкого кола філософів та науковців з інших галузей поведінкових і гуманітарних наук.

Поза сумнівом і з великим інтелектуальним задоволенням рекомендую широкому загалу монографію Володимира Шелухіна «Точка розходження: соціологія та економіка у тіні своїх витоків» до ознайомлення.

Отримано 23.04.2023